

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

มนุษยชาติกำลังเผชิญสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงเนื่องมาจากสาเหตุสำคัญ 3 ประการคือ ประการที่หนึ่ง ประชากรทั่วโลกทวีจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ประการที่สอง ความรู้บางอย่างล้ำสมัยเร็ว ในขณะที่วิทยาการทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้าไปไกล และประการที่สาม ประเทศต่างๆ ได้รับเสรีภาพทางการเมืองสูงขึ้น¹ ภัยเหตุนี้ระบบการศึกษาที่จำกัดขอบเขตอยู่ในโรงเรียนนั้น จึงไม่เป็นการเพียงพอที่บุคคลจะเผชิญชีวิตในสภาพสังคมที่เป็นอยู่อีกต่อไปได้ บุคคลที่พ้นวัยเรียนแล้วจำเป็นต้องฝึกฝนตนเองในรูปแบบของการศึกษาอย่างใดอย่างหนึ่งเรื่อยไปครบเท่าที่ชีวิตยังคงดำเนินอยู่ ทั้งนี้จากการวิจัยทางจิตวิทยาพบว่า มนุษย์ไม่มีความสมบูรณ์อยู่ในตัวเอง (Unfinished being) ต้องเรียนรู้เพื่อสนองความต้องการของคนอยู่เสมอ² ดังนั้นนักการศึกษาจึงมีแนวโน้มที่จะมองการศึกษาว่าเป็นกระบวนการในการเป็นมนุษย์ (Process in human being) และเกิดแนวความคิดในการจัดการศึกษาที่เรียกว่า "การศึกษาตลอดชีวิต" (Lifelong Education) ซึ่งเป็นการรวมการศึกษาในระบบโรงเรียนเข้ากับการศึกษานอกระบบโรงเรียน การศึกษาในระบบโรงเรียนจะเน้นความจำเป็นพื้นฐานในการพัฒนากำลังคน ในขณะที่

¹วิลเบอร์ แชรम्म, และคนอื่นๆ, สื่อมวลชนใหม่ๆ : รายงานสำหรับนักวางแผนการศึกษา, แปลจาก The New Media: Memo to Educational Planner, โดย ศรีน้อย โปหาทอง (พระนคร กรุสฎา, 2514), หน้า ก.

²จรุง นาสุวรรณ, "การศึกษานอกโรงเรียน," จุดยืนและทิศทางการศึกษาไทย, รวบรวมและจัดพิมพ์โดย สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย (วัฒนาพานิช, 2518), หน้า 95.

เดียวกัน การศึกษานอกระบบโรงเรียนได้เน้นความจำเป็นต่อเนื่องในการพัฒนากำลังคนของ ประเทศให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น ดังนั้นการจัดการศึกษาทั้งสองระบบนี้จึงสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ปัจจุบันประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะนำเอาสื่อมวลชนเข้ามามีใช้ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากนโยบายประการหนึ่งของรัฐบาลในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่กำหนดเป้าหมายไว้ดังนี้ "ส่งเสริมให้สื่อมวลชนต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ มีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนอย่างกว้างขวาง เช่น ส่งเสริมให้สถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีอยู่แล้วทั่วประเทศจัดรายการเพื่อส่งเสริมความรู้ของประชาชนให้มากขึ้น โดยเน้นรายการที่เป็นประโยชน์แก่การดำรงชีพของประชาชน เป็นต้น"³ และเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าว รัฐบาลได้กำหนดแผนปฏิบัติไว้อย่างแน่ชัดว่า "จะจัดรายการโทรทัศน์และวิทยุเพื่อการศึกษา ความยาวรวมกันวันละไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง ออกอากาศสัปดาห์ละ 6 วัน ในหัวข้อวิชาต่างๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการเกษตรและวิชาชีพอื่น ๆ ตลอดจนการอบรมค่านิยมจริยาและภูมิปัญญา ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามแนวความคิดเรื่อง "มหาวิทยาลัยเปิด" ทั่วประเทศ"⁴ เป้าหมายและแผนปฏิบัติ ตามนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวมานี้สอดคล้องกับแนวนโยบายขององค์การสหประชาชาติและองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติซึ่งได้เน้นและเชิญชวนให้ประเทศสมาชิกใช้สื่อมวลชนในการจัดการศึกษาเพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติโดยเสนอแนะให้รวมโครงการพัฒนาสื่อมวลชนเข้าไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจด้วย⁵

³ กรมสามัญศึกษา และกรมวิชาการ, โครงการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน, (อัครสาเนา), หน้า 2.

⁴ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน.

⁵ กระทรวงศึกษาธิการ, การสัมมนาแห่งชาติว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ เรื่องการส่งเสริมให้รายการมีคุณค่า ครั้งที่ 1 ณ โรงแรมบางแสน ชลบุรี, (กรุงเทพฯ, 2515), หน้า 1.

มีอยู่ถึงร้อยละ 7๙ ในบรรดาสื่อมวลชนทั้งหลายนั้น วิทญ์นับว่าเป็นสื่อมวลชนที่มีอิทธิพลมากที่สุดชนิดหนึ่ง
ที่สามารถเข้าถึงผู้ฟังตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ตลอดจนผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกแต่ฟังภาษาพูดได้
เรื่อง และวิทญ์ยังสามารถไปถึงสถานที่บางแห่งที่การคมนาคมยังไม่ถึง ประกอบกับเครื่อง
รับวิทญ์ปัจจุบันนี้ ราคาไม่แพงนัก ทั้งยังไม่ต้องคำนึงถึงการมีกระแสไฟฟ้าใช้อีกด้วย ทำให้
ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งอาศัยอยู่ในชนบทอยู่ในฐานะที่จะมีเครื่องรับวิทญ์ได้ ปัจจุบัน
สถานีวิทญ์กระจายเสียงมีอยู่ 209 สถานีซึ่งครอบคลุมทั่วทั้งประเทศทำให้สามารถส่งรายการ
ได้อย่างกว้างขวาง ส่วนจำนวนเครื่องรับวิทญ์นั้น สำนักงานสถิติแห่งชาติได้รายงานผลการ
สำรวจวิทญ์และโทรทัศน์ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2517 ปรากฏผลว่า ประชากรของประเทศ
ประมาณร้อยละ 70 มีเครื่องรับวิทญ์ และภายในระยะเวลา 6 ปีคือตั้งแต่ พ.ศ. 2511 ถึง
พ.ศ. 2517 จำนวนเครื่องรับวิทญ์เพิ่มขึ้นจากเดิมประมาณร้อยละ 100⁶ จึงแสดงถึงแนว
โน้มว่าปริมาณเครื่องรับวิทญ์จะมีมากขึ้น

จากคุณสมบัติของวิทญ์ดังกล่าวแล้วประเทศต่างๆหลายประเทศก็นำเอาวิทญ์เข้ามา
เป็นสื่อให้การศึกษานอกระบบโรงเรียนกับประชาชน เช่น ประเทศฮอนดูรัสและไนเจอร์ก็
นำเอาวิทญ์ไปช่วยในการสอนให้ประชาชนรู้หนังสือและการศึกษาขั้นมูลฐาน ประเทศอินเดีย
ไนเจอร์ และโตโกก็นำเอาวิทญ์ไปช่วยในการศึกษานู้นใหญ่และการพัฒนาชุมชน ประเทศไทย
ก็นำเอาวิทญ์ไปช่วยในการปรับปรุงการสอนและช่วยในการสอนของครู ส่วนประเทศออสเตรเลีย
และนิวซีแลนด์ก็นำเอาวิทญ์ไปช่วยในการขยายโรงเรียนออกไป⁷ และกลุ่มประเทศ
ซีเมโอได้แนะนำว่า ในกลุ่มประเทศที่เป็นสมาชิกซีเมโอ นั้นวิทญ์เป็นสื่อมวลชนที่เหมาะสมที่สุด
ในการนำไปให้การศึกษานอกระบบโรงเรียน⁸

⁶สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานผลเบื้องต้นการสำรวจวิทญ์และโทรทัศน์ทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. 2517. (โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2518), หน้า 13.

⁷วิลเบอร์ แชรรมม์, เรื่องเดิม, หน้า 79.

⁸SEAMES, A Study of Non- Formal Education in the SEAMEO Region 1973-1974, (Bangkok:SEAMES, 1974), p.192.

รัฐบาลของประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของวิทยุ ในอันที่จะเผยแพร่การศึกษาไปสู่ประชาชนนอกระบบโรงเรียน จึงได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการ จัดรายการวิทยุศึกษาขึ้นที่วิทยุวิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ เมื่อ พ.ศ. 2496 ปัจจุบันนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้มอบให้ฝ่ายวิทยุเพื่อการศึกษาประชาชน ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา กรมวิชาการ เป็นผู้ดำเนินการให้การศึกษแก่ประชาชนโดยทั่วไปทางสถานีวิทยุกระจายเสียง⁹ โดยผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงจัดส่งไปออกรายการทางสถานีวิทยุกระจายเสียงทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และสำรวจความต้องการรายการวิทยุเพื่อการศึกษาของประชาชนโดยทั่วไป ติดตามประเมินผลการฟังวิทยุเพื่อการศึกษาของประชาชน และเสนอความเห็นเพื่อการปรับปรุงรายการวิทยุกระจายเสียงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเกี่ยวกับสถานีวิทยุกระจายเสียงของหน่วยราชการอื่น รัฐบาลได้แต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาแห่งชาติขึ้นเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2513 เพื่อพิจารณาวางแผนการใช้วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ¹⁰ และในพ.ศ. 2519 กรมสามัญศึกษาและกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำโครงการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อศึกษานอกระบบโรงเรียนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความเสมอภาคทางการศึกษาในค่านโอกาสที่จะศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสรับความรู้ต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีพ¹¹ ซึ่งโครงการนี้กรมสามัญศึกษาและกรมวิชาการอยู่ในระหว่างการเตรียมงาน จึงเห็นได้ว่าวิทยุกระจายเสียงมีบทบาทต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

⁹กรมวิชาการ, กรมวิชาการ 2516, (โรงพิมพ์การศาสนา, 2516), หน้า 14.

¹⁰กระทรวงศึกษาธิการ, เรื่องเดิม, หน้า 1.

¹¹กรมสามัญศึกษา และกรมวิชาการ, โครงการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน, (อัสส่าเนา), หน้า 3.

ความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันนี้กิจการวิทยุกระจายเสียงของประเทศไทยมีการปรับปรุงและขยายงานทางด้านเทคนิคอย่างกว้างขวาง เพื่อให้ประชาชนทั่วประเทศฟังได้อย่างทั่วถึงจนกล่าวได้ว่า วิทยุกระจายเสียงมีอิทธิพลเหนือความรู้สึคนึกคิดและการดำรงชีวิตของประชาชนแต่โดยเฉลี่ยในเรื่องการปรับปรุงคุณค่าของรายการวิทยุกระจายเสียง ดังที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันเสมอว่า รายการวิทยุกระจายเสียงขาดคุณภาพและยังผลิตในลักษณะที่ไม่คำนึงถึงความต้องการและประโยชน์ต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้นจึงน่าจะไ้สำรวจรายการกระจายเสียงของสถานีวิทยุกระจายเสียงต่างๆ เพื่อจะไ้ทราบว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงไ้จัดทำรายการและแบ่งเวลาสำหรับเสนอรายการต่างๆ เหล่านี้ให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในแต่ละภาค และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในอันที่จะนำเอาวิทยุมาเป็นสื่อในการให้ความรู้กับประชาชนที่อยู่นอกระบบการศึกษาหรือไม่เพียงใด ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุตามนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวจำเป็นที่จะต้องทราบถึงความต้องการ ความสนใจและความคิดเห็นของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับรายการวิทยุกระจายเสียง ประโยชน์และความรู้ที่ไ้รับจากการฟัง รวมถึงความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง เพื่อเป็นแนวทางในการจัดรายการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สำรวจความต้องการ ความสนใจและความคิดเห็นของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกี่ยวกับการฟังรายการวิทยุกระจายเสียง ประโยชน์และความรู้ที่ไ้รับจากการฟัง รวมถึงความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง
2. สำรวจปริมาณรายการวิทยุกระจายเสียงที่สถานีวิทยุกระจายเสียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกอากาศ
3. เปรียบเทียบปริมาณความต้องการรายการวิทยุกระจายเสียงของประชาชนกับปริมาณรายการวิทยุกระจายเสียงที่ออกอากาศ ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้มีดังนี้

1. สถานีวิทยุกระจ่ายเสียงที่ผู้วิจัยทำการสำรวจรายการวิทยุกระจายเสียงจำกัดขอบเขตโดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น
2. รายการวิทยุกระจายเสียงที่ผู้วิจัยทำการสำรวจได้แก่ รายการที่ออกอากาศในช่วงระหว่างเดือนธันวาคม พ.ศ.2518 เท่านั้น
3. ประชาชนที่ให้การสัมภาษณ์ได้แก่ ประชาชนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีอายุระหว่าง 15-60 ปี ได้รับการศึกษาค้นตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ลงมา ทั้งเป็นผู้ที่ไม่ได้อยู่ในระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยคาดว่าผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อสถานีวิทยุกระจายเสียงที่จัดรายการวิทยุสำหรับการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในอันที่จะใช้วิทยุเป็นสื่อในการจัดการศึกษา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นคือ

1. ได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับรายการวิทยุกระจายเสียงของสถานีวิทยุกระจายเสียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ออกอากาศ
2. ได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการ ความสนใจ และความคิดเห็นของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกี่ยวกับการฟังรายการวิทยุกระจายเสียง ประโยชน์และความรู้ที่ได้รับจากการฟัง รวมถึงความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการจัดรายการวิทยุกระจายเสียง
3. เพื่อเป็นแนวทางในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงสำหรับการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กับประชาชน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

รายการวิทยุกระจายเสียง หมายถึงรายการที่สถานีวิทยุกระจายเสียงออกอากาศ ซึ่งแบ่งเป็น 23 รายการดังนี้

1. รายการข่าวภายในประเทศ
2. รายการข่าวต่างประเทศ
3. รายการข่าวกีฬา
4. รายการข่าวพยากรณ์อากาศ
5. รายการข่าวเหตุการณ์ในท้องถิ่น
6. รายการข่าวเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับอาชีพ
7. รายการทางศาสนา
8. รายการทางการเมือง
9. รายการส่งเสริมการประกอบอาชีพ
10. รายการเกี่ยวกับสุขภาพ
11. รายการสำหรับเด็ก
12. รายการสำหรับสตรีและแม่บ้าน
13. รายการเกี่ยวกับภาษาและวรรณคดี
14. รายการเกี่ยวกับสารคดีและการท่องเที่ยว
15. รายการเกี่ยวกับศิลปและวัฒนธรรม
16. รายการละครวิทยุ
17. รายการเพลงไทยเดิมหรือดนตรีไทย
18. รายการเพลงไทยสากล
19. รายการเพลงสากล
20. รายการเพลงลูกทุ่ง
21. รายการละเล่นพื้นเมือง
22. รายการทายปัญหาและชิงโชค

23. รายการอื่นๆ

สถานีวิทยุกระจายเสียง หมายถึงสถานีวิทยุกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประชาชน หมายถึงประชาชนที่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 15-60 ปี ได้รับการศึกษาตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ลงมา เป็นผู้ที่ไม่ได้อยู่ในระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียน และมีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเทศบาล

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึงบริเวณที่ประกอบด้วยจังหวัด เลย ขอนแก่น อุดรธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี และบึงไผ่

ศูนย์วิทยุกระจายเสียง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย